

LIETUVOS INVESTUOTOJŲ IR INVESTICIJŲ APSAUGA AFRIKOJE IR ARTIMUOSIUOSE RYTUOSE

Rimantas Daujotas

Doktorantas, Karalienės Marijos Universitetas

Vyresnysis Teisininkas

APB „Motieka ir Audzevičius“

Gynėjų g. 4, Vilnius, Lietuva

www.rdaujotas.com

El. p.: rimantasdaujotas@gmail.com

Lietuviško kapitalo įmonės pamažu įsitvirtina Artimuosiuose Rytuose ir Rytų Afrikoje. Tai sudėtingos, tačiau ekonomiškai patrauklios bei sparčiai progresuojančios rinkos.

Vis dėlto, daugelis Afrikos valstybių iki šiol yra gana nestabilios, pasižymi aukštu korupcijos ir nusikalstamumo lygiu. Juridinė korupcija, kuri pasižymi neprognozuojamu įstatymų ir potvarkių keitimu, šališku teisminių bylų sprendimu ar palankių teisėjų skyrimu dažnai kelia didelį rūpestį užsienio investuotojams, kurie tikisi stabilios ir prognozuojamos teisinės sistemos, investuotojų teisių apsaugos.

Todėl, Lietuvos investuotojams investuojantiems ar planuojantiems investuoti Afrikoje ar Artimuosiuose Rytuose, svarbu atkreipti dėmesį į dvišales investicijų apsaugos sutartis, kurios užtikrina investuotojų apsaugos garantijas ir neutralų ginčų sprendimą.

Investicijų apsaugos sutartys

Tarptautiniai investicijų apsaugos susitarimai – dvišaliai ir daugiašaliai tarpvalstybiniai susitarimai dėl užsienio investicijų – yra viena iš pagrindinių priemonių, kuriomis valstybės tikisi pritraukti užsienio investicijų. Šiuose susitarimuose suteikiamos užsienio investicijų apsaugos garantijos, o tai skatina užsienio investuotojus rizikuoti ir investuoti tokius susitarimus pasirašiusiose valstybėse. Šiandien yra sudaryta maždaug 3000 tokių dvišalių ir daugiašalių susitarimų visame pasaulyje, įskaitant ir Lietuvos ir Afrikos šalių pasirašytus investicijų apsaugos susitarimus.

Beveik visuose tokiuose susitarimuose užsienio investuotojams suteikiamos keturios pagrindinės garantijos, susijusios su investuotojų ir investicijas priimančios šalies santykiais: apsauga nuo diskriminacijos (didžiausio palankumo režimas ir nacionalinis režimas); apsauga nuo ekspropriacijos (nacionalizacijos), kai ji vykdoma ne viešosios politikos tikslu ir tinkamai nekompensuojama; apsauga nuo nesąžiningo ir neteisingo režimo, pvz., nesudarant sąlygų vykdyti sąžiningą teismo procesą; apsauga, užtikrinanti kapitalo pervedimo galimybę. Investicijų apsaugos susitarimuose taip pat numatyta investuotojų ir valstybės ginčų sprendimo sistema. Ji leidžia investuotojui tiesiogiai pateikti ieškinį tarptautiniame arbitraže prieš investicijas priėmusios šalies

valdžios institucijas taip išvengiant bylinėjimosi valstybės „namų“ teisme, kuris daugeliu atveju gali būti palankus investicijas priimančiai šaliai, tačiau ne investuotojui.

Kas liečia Lietuvos ir Afrikos bei Artimųjų Rytų valstybių susitarimus, Lietuva jau yra sudariusi investicijų apsaugos susitarimus su Mauritanija, Kuveitu, Jordanija. Taip pat Lietuva turi sudariusi ir investicijų apsaugos susitarimus su Izraeliu ir Indija. Be to, Lietuva gavo mandatą iš Europos Sąjungos institucijų pradėti oficialias derybas siekiant sudaryti investicijų apsaugos susitarimus su Alžyro Liaudies Demokratine Respublika, Angolos Respublika, Benino Respublika, Ganos Respublika, Irako Respublika, Libano Respublika, Libijos Valstybe, Nigerijos Federacine Respublika, Pakistano Islamo Respublika, Kataro Valstybe, Saudo Arabijos Karalyste, Turkijos Respublika ir Jungtiniais Arabų Emyratais.

Visai neseniai taip pat parafuotas ir Lietuvos-Omano tarpvyriausybės sutarties dėl investicijų skatinimo ir abipusės apsaugos tekstas. Derybų metu abiejų valstybių ekspertai sutarė dėl visų dvišalės investicijų skatinimo sutarties nuostatų, kuriomis bus siekiama sukurti palankias sąlygas vienos šalies investuotojų investicijoms kitos šalies teritorijoje. Įsigaliojus sutarčiai, Lietuvos ir Omano ūkio subjektai bus skatinami investuoti kitoje šalyje, o jų investicijoms bus suteiktos tarptautinės teisinės apsaugos garantijos.

Todėl, planuojant investicijas Afrikoje ar Artimuosiuose Rytuose investuotojui labai svarbu tinkamai struktūrizuoti savo investicijas, atsižvelgiant į konkrečios valstybės sudarytas investicijų apsaugos sutartis.

Kaip ir minėta, beveik visos investicijų apsaugos sutarys leidžia investuotojui tiesiogiai pateikti ieškinį tarptautiniame arbitraže prieš investicijas priėmusios šalies valdžios institucijas.

Ginčų tarp investuotojo ir Afrikos valstybių sprendimas

Afrikos valstybių teisinės sistemos nestabilumas ir korupcija dažnai sąlygoja investuotojų ir valstybės ginčus. Tai ypač matoma pastaruoju metu, nes statistika byloja, kad užsienio investuotojai vis dažniau susiduria su ginčais prieš Afrikos šalių valstybines įmones.

Afrikos valstybės ir jų valstybiniai subjektai dažniausiai siekia spręsti ginčą savo institucijose, tokiose kaip *L'Organisation pour l'Harmonisation en Afrique du Droit des Affaires* (OHADA) vakarų Afrikoje ir Kairo Regioniniame Tarptautinio Arbitražo centre (*the Cairo Regional Centre for International Commercial Arbitration* (CRCICA)). Taip pat populiarius ir Tarptautinių prekybos rūmų (ICC) ar Londono Tarptautinio Arbitražo centro (LCA) arbitražas. Žinoma, Afrikos šalių valstybinės įmonės dažniausiai siekia, kad ginčo vieta būtų jų valstybėse, tačiau tai toli gražu nėra palanku investuotojui.

Be to, ginčai su Afrikos valstybėmis dažnai įtraukia ir valstybės teisinio imuniteto klausimus, kas dar labiau apsunkina bet kokio arbitražo sprendimo įvykdymą. Šiuo aspektu taip pat svarbu, kad

net 20 Afrikos valstybių nėra pasirašiusios Niujorko konvencijos dėl arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo.

Visi šie aspektai labai svarbūs investuotojui pasirašinėjant sutartis ir numatant ginčų sprendimo būdus, todėl investuojantys Afrikoje turėtų būtinai įvertinti šiuos aspektus dar prieš planuojant investicijas.

Atsižvelgiant į tai, kad Afrikos valstybės šiuo metu siūlo didžiulį potencialą investuoti į valstybinius infrastruktūros projektus, abiejų pusių – investuotojo ir investicijas priimančios šalies – interesas yra palaikyti gerus santykius, kurie veda į pelningą susitarimą. Siekiant sėkmės, šiuo atžvilgiu reikalingas pasvertas pragmatizmas nuo pat derybų pradžios iki palankaus susitarimo sudarymo ir ginčų sprendimo.

Toliau, iliustruojant informacinių technologijų investuotojo ir investicijas priimančios valstybės ginčą pagal investicijų apsaugos sutartį, pateikiama „Siemens“ ginčo apžvalga:

„Siemens A. G.“ prieš Argentinos Respubliką

1996 metais Argentina paskelbė konkursą dėl integruotos imigracijos kontrolės sistemos, asmenų identifikavimo sistemos ir rinkimų informacinės sistemos pirkimo. Laikydamosi konkurso sąlygų, „Siemens AG“ įkūrė Argentinos bendrovę (SITS), kad galėtų dalyvauti konkurse. Argentina pasirinko SITS pasiūlymą, atsižvelgdama į „Siemens“ kompetenciją ir finansinį patikimumą.

Buvo sudaryta sistemos pirkimo sutartis, kuri patvirtinta valstybiniu dekretu 1998 metų spalį. Sutartis buvo sudaryta šešerių metų laikotarpiui, su automatišku pratęsimu dar dviem laikotarpiais po trejus metus. Šalys susitarė įspėti viena kitą apie ketinimą neatnaujinti sutarties, tik jei sutarties tikslas bus visiškai įgyvendintas.

1999 metų rugpjūtį Argentina paprašė SITS atidėti naujų asmens tapatybės kortelių gamybą keletui mėnesių, tariamai dėl nuogąstavimo, kad naujų kortelių įvedimas netrukus prieš numatomus nacionalinius rinkimus sukels visuomenei nepatogumų, kurių reikėtų išvengti. 2000-ųjų sausį Vyriausybės pareigūnai informavo SITS ir „Siemens“, kad Vyriausybė sieks iš naujo derėtis dėl asmens tapatybės kortelių kainos ir sieks padidinti nemokamų kortelių skaičių. Imigracijos kontrolės sistema pradėjo veikti 2000 metų vasarį, tačiau jau po dienos Vyriausybė ją sustabdė ir vėliau ji buvo sustabdyta neribotam laikui. 2000-ųjų vasario pabaigoje Argentina sustabdė visų naujų nacionalinių asmens tapatybės kortelių gamybą ir platinimą dėl sistemos klaidos. Valstybė taip pat uždraudė SITS atlikti kokius nors pakeitimus sistemoje. Be to, 2001-ųjų gegužės pradžioje Vyriausybė pateikė SITS naują pasiūlymo projektą, kuris skyrėsi nuo pradinių konkurso sąlygų. SITS vėliau buvo informuota, kad naujas pasiūlymas buvo neginčijamas.

2002-ųjų gegužę „Siemens“, prieštaraudama tokiems valstybės veiksams pateikė prašymą dėl arbitražo ICSID Centrai spręsti ginčą pagal Vokietijos ir Argentinos dvišalę investicijų sutartį.

2007 m. sausio 17 d. sprendime tribunolas nusprendė, kad Argentina pažeidė savo įsipareigojimus pagal dvišalę investicijų sutartį nusavindama „Siemens“ investicijas, neužtikrindama teisingo ir lygiaverčio režimo investicijoms, neužtikrindama visiškos investicijų apsaugos ir teisinio saugumo bei imdamasi savavališkų priemonių, susijusių su „Siemens“ investicijomis. Tribunolas nurodė Argentinai sumokėti „Siemens“ kompensaciją už bendrovės investicijas – maždaug 208 mln. JAV dolerių, taip pat 9 mln. JAV dolerių atlyginimui už nuostolius ir sumokėti 220 tūkst. JAV dolerių padengti sąskaitas už paslaugas, kurias SITS teikė Vyriausybei. Tribunolas taip pat nurodė Argentinai grąžinti 20 mln. JAV dolerių įvykdymo garantiją, kurią bendrovė SITS pateikė pagal sutartį. Tačiau, Tribunolas atmetė „Siemens“ reikalavimą dėl 124,5 mln. JAV dolerių negauto pelno atlyginimo.